

pen. Er is wellicht een hele plausibele reden; welke dat is, blijft echter gissen. Een ander aspect dat nader dient te worden uitgewerkt, is het uitstel van de aanschaf van een alarminstallatie. Al in 1947 wordt daarover gesproken bij de bank. Met een citaat uit de notulen van het bank-bestuur wordt onderbouwd waarom een alarminstallatie dringend nodig is. Toch duurt het tot 1965 eer er een wordt geplaatst. Waarom het bijna twintig jaar duurt voordat een kennelijk broodnodig systeem wordt aangeschaft, komt geheel niet aan de orde. Een ander raadsel is hoe het kan dat de plaatselijke toneelvereniging in 1950 haar 30-jarig jubileum vierde en al in 1967/1968 haar honderdjarig bestaan!

Op dit boek valt het een en ander aan te merken: de argumentatiestructuur laat soms te wensen over en de geschiedenis van de bank — het eigenlijke feestvarken — is ondergeschikt aan haar omgeving. Hierdoor dekt de titel van het boek niet echt de lading. Als de lezer echter niet al te zwaar tilt aan deze punten, is het boek het lezen waard. Het levert namelijk een goed inzicht in de ontwikkelingen van een plattelandsgemeente gedurende honderd jaar.

M. A. de Winter

N. van der Heijden Rogier, *Regina Coeli. Klooster en meisjespensionaat in Vught 1903-1971* (Nijmegen: Valkhof Pers, 2002, 275 blz., €20,-, ISBN 90 5625 1287).

De bisschop van Den Bosch gaf in 1903 de kanunnikessen van de heilige Augustinus, die zich kort daarvoor vanuit Frankrijk in Vught hadden gevestigd, toestemming om in Vught een pensionaat te beginnen ('Regina Coeli'). Het onderwijs moest zich richten op meisjes van goede stand die in het pensionaat zouden verblijven. Hiermee wilde de bisschop voorkomen dat het onderwijs zou concurreren met de onderwijsactiviteiten van de zusters franciscanessen van Oirschot, die al actief waren in Vught.

De zustercongregatie van de heilige Augustinus werd aan het einde van de zestiende eeuw in Frankrijk opgericht door Alix le Clerc, samen met de augustijner kanunnik Pierre Fourier. Het geven van onderwijs aan meisjes was een belangrijke doelstelling van de congregatie, die zich in de eeuwen daarna over Europa verspreidde. Aan de kloosters waren scholen verbonden waar meisjes gratis of tegen betaling onderwijs kregen van de zusters. De anticlericale wetten in Frankrijk, tijdens het bewind van Émile Combes (1902-1904), maakten het voor geestelijken praktisch onmogelijk om onderwijs te geven. Hierdoor werden de kanunnikessen gedwongen Frankrijk te verlaten, als ze vast wilden houden aan hun roeping om onderwijs te geven. Ook in Nederland vestigden zich groepen: één groep kwam in Ubbergen terecht, terwijl een groep zusters uit Lunéville zich in Vught vestigde.

In eerste instantie boden de kanunnikessen een opleiding in algemene ontwikkeling, Franse conversatie en omgangsvormen (*maintien*) aan de pensionaires. In de jaren twintig werd er ook een huishoud- en kookcursus gegeven. Officiële examens bestonden niet, hoewel sommige meisjes werden opgeleid voor de aktes LO en MO-A Frans. Halverwege de jaren twintig, toen een tweede parochie in Vught werd opgericht, konden de zusters zich met kleuter- en lager onderwijs gaan bezighouden. Ondertussen groeide het pensionaat steeds meer uit tot een instelling waar formeel onderwijs gegeven werd. Na een korte periode eind jaren twintig, waarin MULO-onderwijs aangeboden werd, kreeg 'Regina Coeli' midden jaren dertig een erkende MMS-opleiding. Dit type onderwijs sloot goed aan bij het onderwijs zoals dat vanaf het begin door de zusters gegeven werd en bij de belangstelling van hun doelgroep. De MMS bood immers een brede algemene en culturele opleiding voor meisjes met veel aandacht voor

de moderne vreemde talen. Een laatste activiteit van de kanunnikessen, waarmee ze ook landelijk grote bekendheid verworven hebben, is het taleninstituut. Vanaf begin jaren zestig konden buitenlanders in het talenpracticum van 'Regina Coeli' Nederlands leren en Nederlanders konden zich bekwamen in tal van vreemde talen.

Zowel de geschiedenis van de congregatie (en de groep in Vught in het bijzonder) als de onderwijsactiviteiten worden uitgebreid beschreven in dit boek. In drie gedeelten bespreekt de auteur achtereenvolgens het klooster en het pensionaat en in het korte (slechts 28 pagina's tellende) derde deel het onderwijs. Zij heeft al eerder gepubliceerd over de Franse zusters in Vught en de zusters van dezelfde congregatie in Ubbergen. Voor dit boek, dat ze schreef in opdracht van de congregatie, kon ze gebruikmaken van alle archieven daarvan. Ze kreeg bij het schrijven geen beperkingen opgelegd. De auteur legt in de inleiding uit dat ze alleen beschrijvingen geeft en niet is uitgegaan van vraagstellingen; wel denkt ze dat het boek als basis kan fungeren bij verder onderzoek. Met deze omschrijving doet zij het boek tekort, want dit werk is meer dan een globaal overzicht: het bevat een schat aan informatie over het klooster- en pensionaatsleven. In het gedeelte over het pensionaat komen ook de *anciennes* (oud-leerlingen) aan het woord. De auteur heeft in het boek een goede balans gevonden tussen de grote lijnen en de details. Nergens vervalt zij in dit vlot leesbare werk in kneuterige details die alleen voor *insiders* interessant zijn. Wel is het storend dat zij soms haar rol als neutrale verteller verlaat en haar eigen mening tussenvoegt, zoals op pagina 20 als het over de wetten van Combes gaat: 'Een grovere schending bij wet van het ideaal van 'vrijheid, gelijkheid en broederschap' is mijns inziens nauwelijks denkbaar.'

De aangebrachte scheiding tussen de delen doet hier en daar wat kunstmatig aan. Bij de uitgebreide beschrijving van het pensionaat is soms informatie over het onderwijs weggelaten die voor het goede begrip onontbeerlijk is. Die informatie komt dan pas in het derde deel ter sprake. Het is onvermijdelijk, gezien ook het brede overzicht dat de auteur tracht te geven, dat een aantal zaken onbesproken blijft. Vergelijkingen met andere (meisjes-) kostscholen en de vervolgcarrière van de meisjes komen bijvoorbeeld niet aan de orde. Vooral dit punt van de vervolgcarrière trekt de aandacht, omdat kennelijk Mies Bouwman en Monique van de Ven 'Regina Coeli' bezocht hebben. Mogelijkerwijs kan dit boek nog een bijdrage leveren aan de discussie over de voor- en nadelen van co-educatie.

De alfabetische lijst van zusters, een overzicht van de bronnen (ook de geraadpleegde personen) en literatuur, een personenregister en een uitgebreid notenapparaat maken het boek heel bruikbaar en toegankelijk. De alfabetische begrippenlijst is onmisbaar voor alle lezers die niet zo bekend zijn met katholieke begrippen als postulante, vigilie, triduüm etc. Overigens is het onduidelijk waarom er alleen van het eerste gedeelte van het boek (over het klooster) een samenvatting in het Frans is toegevoegd.

Het pensionaat werd begin jaren zeventig gesloten en een deel van de zusters verliet Vught om in kleinere groepen in Californië, Mexico en in Rotterdam-Alexanderpolder pastoraal werk te gaan verrichten. Alle onderwijsactiviteiten waren in de jaren daarvoor beëindigd of overgedragen aan leken. Het taleninstituut bestaat nog steeds als zelfstandige onderneming. De enige connectie van het taleninstituut met de congregatie is dat de kanunnikessen aandeelhouder zijn van de Besloten Vennootschap.

I. Connerty, e. a., *365 Soldaten uit de Grootte Oorlog* (Tielt: Lannoo, 2001, 349 blz., €21,50, ISBN 90 209 4529 7).

De Eerste Wereldoorlog leeft nog steeds in het West-Vlaamse leper. Dagelijks blazen de trompetters van de Ieperse brandweer in de vroege avond de 'Last Post', het muziekstuk dat werd uitgevoerd ter ere van de soldaten die niet meer naar huis terugkeerden. Deze ceremonie wil men in stand houden en men hoopt dat ondermeer te verzekeren met de opbrengst uit de verkoop van het bovengenoemde boek. De vooruitzichten lijken gunstig want de belangstelling voor de Eerste Wereldoorlog is de laatste jaren toegenomen en Ieper is weer uitgegroeid tot een voornam bedevaartsoord voor de Britten en de bewoners van hun toenmalige imperium. Het aantal Britse soldaten dat er het leven liet ligt, grof geschat, rond de 200.000 en het aantal dode Duitsers zit dicht in de buurt van dat getal. Overal verspreid in het landschap liggen de kerkhoven waar de doden rusten. En wie de gebeitelde lijsten bekijkt van de gesneuvelden, van wie men niet weet waar ze begraven liggen, beseft dat onder de velden en bossen nog vele stoffelijke resten verborgen liggen.

Het boek biedt een stevige historische context verdeeld in vier hoofdstukken die elk kort een van de vier zogenaamde 'veldslagen' van Ieper beschrijven. Vervolgens verneemt de lezer meer over de geschiedenis van de Menenpoort, het voornaamste monument van de stad. Via deze stadspoort trokken de troepen in de richting van de Duitsers. Voor velen was die voettocht een enkele reis. Na de oprichting van het monument in de jaren twintig vormde de poort het decor voor het blazen van de 'Last Post' tot op de huidige dag. Tenslotte volgt de hoofdmoot van het boek, 365 korte, vaak summier, fragmenten, zoveel dagen als het jaar telt, waarin telkens een gesneuvelde herdacht wordt door kort te vertellen wie hij was en onder welke omstandigheden hij het leven liet. Sommige soldaten hebben maar weinig gegevens nagelaten en zelfs hun sneuvelen is vaak mager gedocumenteerd met een opmerking als: 'dood door granaatscherven'. Soms krijgen wij wel een erg heroïsch beeld voorgeschoteld terwijl de tamelijk nuchtere lezer zich afvraagt of de betrokkene wel besepte wat oorlog inhield. Anderen wisten dat maar al te goed. De scherpshutters doodden hun slachtoffers weloverwogen en doelbewust, liefst met een kogel in het hoofd. Ook sommigen van de Britse militairen gedroegen zich bepaald kil en moordlustig. Maar meestal kwam de dood onverwacht, was hij anoniem en door niemand persoonlijk gewild. De alomtegenwoordige artillerie zorgde daarvoor. Een korte omschrijving op pagina 80 geeft weer waar al dat sneuvelen uiteindelijk op uitdraaide: 'Nog maar wat menselijk slob voor de grimmige Vlaamse velden.'

Het is een welkom boek — ook al zijn er enkele schoonheidsfoutjes die hieronder aan bod komen — want het vult een hiaat tussen beschrijvende reisgidsen en gedegen historische studies. Het zal velen helpen die dit stuk front op een bewuste manier bezoeken. De foto's zorgen er bovendien voor dat de vele dode soldaten een gezicht krijgen. In dat verband wijs ik vooral op de laatste dode op pagina 327. Hij is een Duitser en valt buiten de reeks van de 365 Britten en hij staat op de foto met vrouw en twee kleine kinderen. Op deze foto heeft de Brit die het prentje van het lijk roofde, geschreven dat het 'a sad picture' is. Ik heb geen moeite om zijn mening bij te treden. Door enkele foto's van het geschonden landschap kan de hedendaagse bezoeker zich een beeld vormen van de toenmalige omgeving en dat is geen overbodige luxe. Het feit dat het boek deels vertaald Brits werk is, levert soms nadelen op zoals op pagina 33 waar Duitsland en zijn bondgenoten anachronistisch voorgesteld worden als 'Asmogendheden' in plaats van als 'centrale mogendheden' en op pagina 156 waar wij als onderschrift bij een neergestort vliegtuig vinden dat het een 'Handley-Pagina-bommenvliegtuig' is. Het gaat om